

ЛЕВЧИШЕНА
Оксана Михайлівна,
здобувач кафедри історії
та культури України
ДВНЗ «Переяслав–Хмельницького
ДПУ імені Григорія Сковороди»

**ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН (1996-2007 рр.)**

У статті досліджено проблему інтеграції вищої освіти і науки в процесі реформування вищої школи в умовах соціально-економічних змін, показано вплив інтеграційних процесів на забезпечення якості підготовки фахівців, посилення наукової складової навчального процесу.

В статье исследована проблема интеграции высшего образования и науки в процессе реформирования высшей школы в условиях социально-экономических изменений, показано влияние интеграционных процессов на обеспечение качества подготовки специалистов, усиление научной составляющей учебного процесса.

In the article the problem of integration of higher education of science is explored in the process of reformation of high school, in the conditions of socio-economic changes, influence of integration processes is shown on providing of quality of preparation of specialists, strengthening of scientific constituent of educational process.

Актуальність проблеми. В умовах модернізації вищої освіти зростає її роль у суспільстві, в свою чергу вища освіта має безпосередній вплив на соціально-економічні процеси, відбуваються трансформаційні процеси, які забезпечують перехід від постіндустріального суспільства до суспільства знань. Зростає роль знань, їх якість, рівень науковості, ґрунтовності. Посилення якості, науковості та ґрунтовності забезпечується за рахунок інтеграції вищої освіти і науки, посилення наукової складової у навчальному процесі, адже загальновідомо, що тільки нові знання забезпечують сталий економічний розвиток країни, тому в умовах трансформаційних змін в українському суспільстві дана тема є досить актуальною.

Мета написання статті та визначення завдань. Метою написання даної статті є аналіз стану розвитку вузівської науки, інтеграція з академічною наукою та забезпечення застосування наукових досягнень у навчальному процесі та на виробництві. Поставлено завдання проаналізувати фінансування наукових досліджень у ВНЗ, інноваційну політику ВНЗ, функціонування навчально-науково-виробничих комплексів у взаємозалежності соціально-економічних змін в Україні в (1996–2007 рр.).

Ступінь дослідження проблеми. Дана проблема досліджувалася в працях вітчизняних науковців Т. М. Боголіба, М. З. Згуровського, В. П. Коцура, В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка, В. М. Огаренка, Д. В. Полозенка, А. Д. Ятченка, зарубіжних учених Ю. В. Борисової, А. Вифліємського, В. Владимірова, В.Л. Іноземцева, Б. Кларка та інших.

Виклад основного матеріалу. Незаперечними критеріями успішного функціонування вищих навчальних закладів є нерозривна єдність освіти і науки як двох складових підготовки фахівців, які здатні забезпечити поступальний розвиток країни. Ключова ідея: без запровадження в навчальний процес вищої школи новітніх досягнень забезпечити якісну підготовку сучасних фахівців неможливо.

Процеси інтеграції нашої держави до світової спільноти змушують нас прискореними темпами здійснити загальнодержавні заходи для забезпечення належного рівня наукових досліджень в університетах, приведення їх у відповідність до європейських стандартів та науково-методичного забезпечення всіх ланок освіти. При цьому головною організаційною проблемою науки у ВНЗ України є відсутність структурованого поділу вітчизняних вищих навчальних закладів на заклади, які надають університетську (академічну) освіту, і заклади, котрі забезпечують вищу професійну освіту. Водночас (за всієї умовності цього поділу) саме дослідні університети визнані в світі як заклади, де найбільш ефективно готуються елітні наукові кадри, створюються нові наукові знання найвищого рівня, забезпечується їх трансфер в освіту та реальну економіку. Дослідні університети є більш міждисциплінарні, з менш

вужкою спеціалізацією навчальних планів та з більш відкритою й мобільною системою навчання для студентів і викладачів. На нашу думку кількість таких університетів має бути обмежена, оскільки їх статус виборюється в досить жорсткому змаганні за фінансову підтримку наукових досліджень як держави, так і високотехнологічних наукоємних галузей економіки. У світі в цьому питанні вже досягнуто ефективної моделі рівнів в університетах. У США, наприклад, налічується 4000 ВНЗ, з яких 550 мають докторантуру і лише 125 ідентифікуються як «дослідні університети» [1].

Для дослідних університетів характерна багатоканальність джерел фінансування: федеральний та місцевий бюджети, гранти, благодійні фонди, бізнес, прибутки від навчальної, дослідної, виробничої і консультативної діяльності. Так, зокрема в США федеральна частка отримувана від уряду становить 13,3%, від уряду штату – 30,3%, місцевих органів влади – 2,7%, приватного сектору – 4,9%, студентів – 33,1%. Ще 15% у бюджет вищої школи вносять самі навчальні заклади за рахунок своїх фондів і доходів [1].

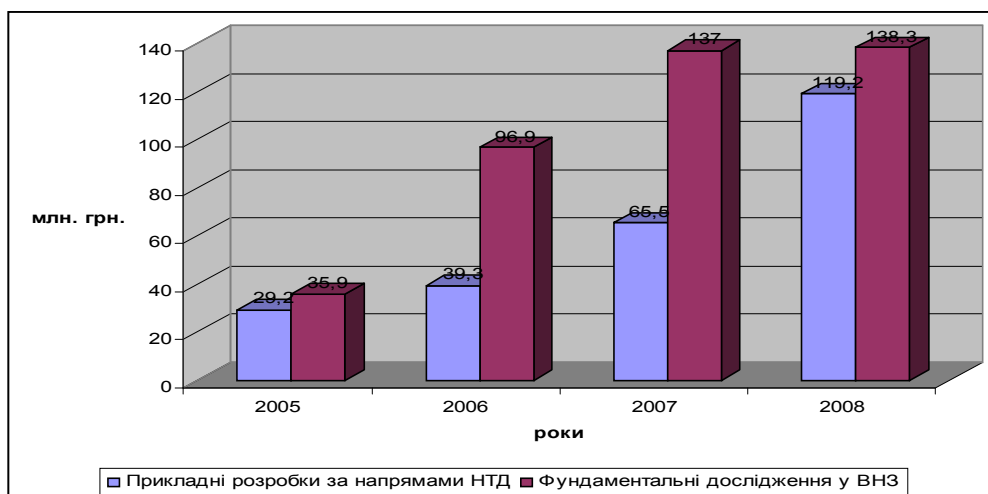
Сучасний дослідний університет – це й потужний економічний суб'єкт, який має високу самостійність. Річний бюджет Техаського університету становить 3 млрд. дол., Стенфордського – 1 млрд. дол.. Варто зазначити, що в зарубіжних країнах статус дослідних університетів не надається, він досягається [1].

В Україні з 350 ВНЗ I–IV рівнів акредитації результативні наукові дослідження здійснюють менше половини навчальних закладів (164). Саме з метою активізації наукової діяльності та поглиблення її взаємодії з навчальним процесом в університетах Міністерством освіти і науки у 2007 році розроблено, а Урядом затверджено Державну цільову науково-технічну та соціальну програму «Наука в університетах» на 2008–2012 роки, у рамках якої, на умовах експерименту, планується започаткувати своєрідні елітні осередки – університети дослідного типу. Метою цього експерименту є створення можливостей та умов для змагання за лідерство провідних університетів. В університетах, де є відомі наукові школи, передбачається створити окремі

наукові чи науково-освітні центри та лабораторії. Особливо перспективним є створення об'єднань, до складу яких входять університети і науково-дослідні інститути. Прикладом цього є Навчально-науково-виробничий комплекс на базі Дніпропетровського національного університету та «Південмаш» Національного космічного агентства України; центр «Тензор» при Національному технічному університеті «Харківський політехнічний університет»; регіональний академічний освітньо-науковий комплекс «Ресурс» до складу якого входять вищі навчальні заклади та академічні установи Харківщини; Навчально-науковий фінансово-економічний інститут ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» – науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України.

При створенні науково-освітніх центрів потрібно активно залучати кошти міжнародних проектів, зарубіжних організацій-донорів. У цьому напрямі в Україні вже здійснено перші кроки. Зокрема, разом з цивільним фондом досліджень США та з його дольовою участю у фінансуванні з 2007 року на базі Національного гірничого університету реалізується перший пілотний проект зі створення науково-освітнього центру «Дослідний центр стійкості геотехнічних систем» [5].

Надзвичайно актуальною для розвитку наукових досліджень у ВНЗ є проблема диверсифікації джерел їх фінансування.

Рис. 1. Обсяги видатків із Державного бюджету України на науково-технічну діяльність ВНЗ

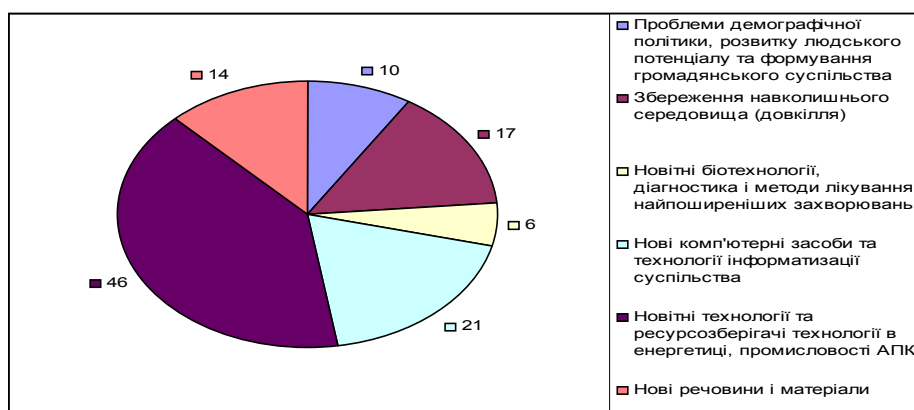
Незважаючи на те, що за п'ять останніх років фінансування наукових досліджень і розробок у ВНЗ збільшилось у 2,1 рази, воно залишається вкрай недостатнім і становить лише 8,6 відсотка від загальних витрат на науку.

В обсягах фінансування науки за всіма джерелами коштів частка витрат на науку у ВНЗ ще менша і становить близько 5 відсотків. За підсумками 2007 року видатки із загального фонду державного бюджету на проведення фундаментальних досліджень у ВНЗ на виконання 1440 робіт становили 137 млн. грн. та на виконання 526 прикладних розробок – 65 млн. грн. [15].

На 2008 рік виділено 138 млн. грн. та 119 млн. грн. відповідно (сумарно збільшено на 27% порівняно з 2007 роком) – і це збільшення, переважно компенсуватиме інфляція та фінансова криза [15].

Розподіл науково-дослідних робіт за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, що виконувалися в 2007 році, показав, що найбільше проводилось фундаментальних досліджень з проблем природничих, суспільних і гуманітарних наук (141), водночас з таких актуальних напрямів, як біотехнологія, новітні матеріали – лише 36 [15].

Серед прикладних найбільше досліджень проводилось у таких важливих секторах економіки, як новітні технології в енергетиці, промисловості та агропромисловому секторі (рис. 2). Ефективне використання науково-технічного потенціалу можливе лише за умови, коли в його структурі збалансовано взаємодіють усі його складові: фундаментальна наука, прикладні дослідження і розробки.

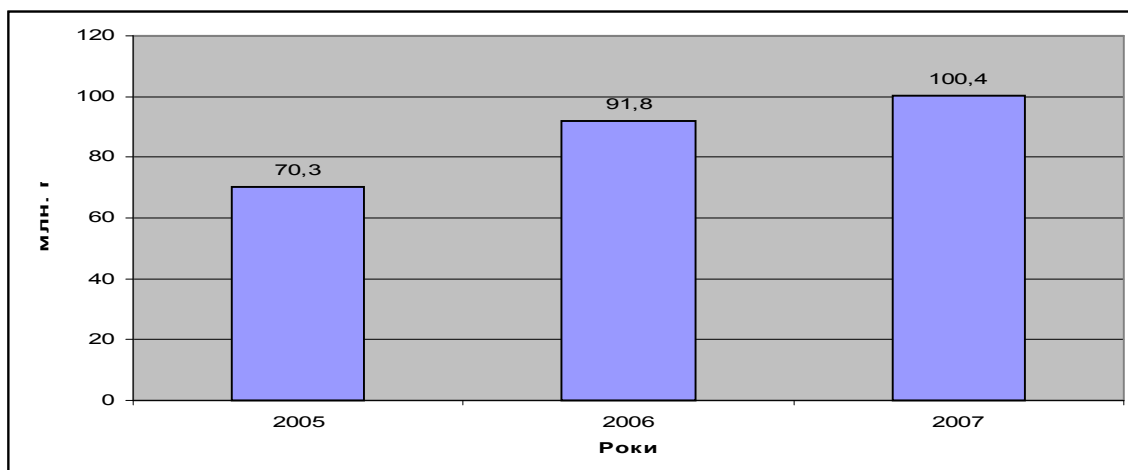

Рис. 2. Розподіл прикладних науково-дослідних робіт у ВНЗ за пріоритетними напрямками, що виконувалися у 2007 році

Досвід розвинутих країн свідчить, що оптимальним, апробованим світовою практикою співвідношенням фінансування фундаментальних досліджень, прикладних досліджень та науково-технічних розробок за рахунок усіх джерел є $15:25=60$. Враховуючи наші реалії це співвідношення має бути $35:30:35$, тобто, 35 відсотків бюджетного фінансування має спрямовуватися на фундаментальні дослідження, решта 65 відсотків – на прикладні дослідження і розробки.

Суттєвою допомогою для науковців ВНЗ у виборі тематики їх досліджень має бути система державних пріоритетів розвитку науки та техніки і інноваційної діяльності. Формування такої системи здійснюється міністерством у рамках Державної цільової програми прогнозування науково-технічного розвитку на 2008–2018 роки. Метою Програми є створення єдиної системи прогнозно-аналітичних та стратегічних досліджень науково-технологічного розвитку для підвищення ефективності державної політики у галузі наукової, науково-технічної діяльності. Завдання такої системи – відстежити попит економіки на нову наукоємну продукцію та можливості науки щодо створення відповідних критичних технологій, обґрунтоване державне замовлення на науково-технічну продукцію, забезпечуючи технологічне оновлення національної економіки та реальні прибутки від викладених у науку коштів.

Одним із важливих чинників фінансового забезпечення наукової діяльності ВНЗ є надходження коштів замовників на здійснення наукових послуг, що забезпечує наповнення спеціального фонду державного бюджету. Необхідно відмітити позитивну динаміку росту загальних обсягів надходжень за виконання прикладних розробок ВНЗ. Зокрема, в 2007 році обсяги спеціального фонду на виконання 609 наукових проектів зросли до 100 млн. грн. (рис. 3) [15].

Рис. 3. Обсяги спеціального фонду Державного бюджету на наукову та науково-технічну діяльність ВНЗ

Сумарно наші університети в 2007 році на наукові потреби спрямували понад 325 млн. грн., зароблених власними силами. Серед них: Донбаська національна академія будівництва і архітектури – зароблено 11,6 грн. на 1 гривню виділених бюджетних коштів; Придніпровська академія будівництва і архітектури – 10,4 грн., Криворізький технічний університет – 6,2 грн., Івано-Франківський національний університет нафти і газу – 3,5 грн., Харківський національний автомобільно-дорожній університет – 2,2 грн.

Державний фонд фундаментальних досліджень в період 1996-2007 років провів 25 конкурсів на отримання грантів для фінансування фундаментальних досліджень із пріоритетних напрямів розвитку науки. Щорічно майже 10 мільйонів гривень виділяється на такі конкурси [5].

У 2007 році було оголошено спеціальний конкурс фундаментальних досліджень для університетів з обсягом фінансування 3,7 млн. грн., але дуже мало університетів прийняло участь у конкурсі.

Із 863 запитів прийнято 206 проектів-переможців – 61 ВНЗ. Серед яких троє лідерів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка – 26 грантів; Національний технічний університет «КПІ» – 17 грантів, Львівський національний університет імені Івана Франка – 10 грантів.

За результатами конкурсного відбору фінансуються лише 262 проекти серед яких лише 22,5 відсотка виконують університети [14].

Так, у проведеному в 2007 році конкурсі проектів з комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури на впровадження господарської діяльності о. Зміїний та континентального шельфу взяло участь лише 10% університетів, серед яких Одеський національний університет імені І.Мечникова, Одеський екологічний університет по кілька проектів.

Проблемою є стан інноваційної діяльності у ВНЗ. З зареєстрованих в Україні технологічних парків лише три створені та діють у ВНЗ МОН У: на базі Національного університету харчових технологій – технопарк «Агротехнопарк»; на базі Херсонського національного технічного університету – технопарк «Текстиль», на базі Національного технічного університету України «КПІ» – технопарк «Київська політехніка». Окрім цього, на базі «КПІ» створено поки єдиний в Україні науковий парк.

Головна причина – відсутність нормативно-правової бази [10].

Найважливішою складовою успішної діяльності університету є його науково-дослідна робота. Саме вона визначає обличчя сучасного вищого навчального закладу як потужного центру наукових і педагогічних шкіл та традиції, які покликані забезпечувати інноваційний розвиток суспільства.

Ще на зорі становлення університетів на стінах Болонського університету було написано: «Освіта без науки неможлива». І це так, тому що наукова діяльність є невід'ємною складовою існування вищої школи. Вона утворює нові фундаментальні знання, які використовуються в навчальному процесі, а її результати – нові технології, методики у виробництві [4].

У 2007–2008 навчальному році на 24 кафедрах університету працювали два дійсних члени та п'ять членів-кореспондентів АПН України; один дійсний член і три члени-кореспонденти Міжнародної педагогічної академії, два дійсних члени Української академії історичних наук, один дійсний член Академії Економічних наук України і один член-кореспондент Української академії наук національного прогресу, 46 докторів наук, професорів та 156 кандидатів наук.

При університеті відкрито докторантуру за двома спеціальностями:

1.07.00.01 – історія України.

2.13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література).

Підготовка науково-педагогічних працівників як для потреб університету, так і на замовлення інших ВНЗ здійснюється через аспірантуру за 12-ма спеціальностями:

1.07.00.01 – історія України.

2.07.00.07 – історія науки і техніки.

3.08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

4.09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

5.10.01.01 – українська література.

6.09.00.11 – релігієзнавство.

7. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

8.13.00.02 – теорія та методика навчання фізичного виховання.

9. 13.00.02 – теорія та методика навчання української мови.

10.13.00.02 – теорія та методика навчання української літератури.

11.13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

12.19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Керівництво дисертаційними дослідженнями аспірантів здійснюють 11 професорів та доцентів. До університетських кафедр прикріплено здобувачів інших ВНЗ України.

У підготовці молодих науковців посилилася взаємодія нашого університету з вищими навчальними закладами України, науковими установами Національної академії наук та АПН України. Вагомим став їхній внесок у підготовку науковців для педагогічного університету. Про це свідчить той факт, що 28,3% наукових керівників здобувачів - вчені академічних установ України.

Важливою складовою наукової діяльності університету є розробка фундаментальних проблем. Сьогодні тематичний план наукової роботи університету налічує 9 держбюджетних тем, серед яких 6 – фундаментальні дослідження. Це, зокрема:

1. Ціннісні засади викладання етики в умовах полікультурності (науковий

керівник – кандидат філософських наук, доцент С.М. Рик, кафедра філософії та політології).

2. Філософсько-методологічні засади сучасного наукового дослідження (науковий керівник - доктор філософських наук, професор Л.В. Чуйко, кафедра філософії та політології).

3. Діалогічне прочитання української літератури (науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Г.Л. Токмань, кафедра літератури і методики навчання).

4. Синантропізація природних флористичних комплексів Середнього Придніпров'я (науковий керівник – кандидат біологічних наук, професор В.М. Джуран, кафедра біології).

5. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти в Україні (науковий керівник – доктор економічних наук, професор Т.М. Боголіб).

6. Особистісно-орієнтована підготовка вчителя початкової школи (науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н.В. Ігнатенко).

У галузі прикладних досліджень розробляються такі теми:

1) Організаційна структура та критерії оцінювання рівня сформованості спортивного стилю життя підростаючого покоління України (науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Л.В. Волков, кафедра теорії та методики фізичного виховання).

2) Історія природознавства Київщини: біографії і події. XVIII–XX ст. (науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор В.А. Вергунов, кафедра географії, екології і методики навчання природничих дисциплін).

3) Київська філософська школа і проблеми трансформації освіти в Україні (науковий керівник – доктор філософських наук, професор В.П. Андрущенко, кафедра філософії та політології).

Виконавцями держбюджетних тем у 2007 році було підготовлено і опубліковано 101 наукову статтю та 11 монографій і підручників.

Держбюджетні розробки доповнюються кафедральними темами, яких налічується 37.

Перспективними є дослідження, які проводяться в навчально-наукових центрах сквородинознавства, наукової і дидактичної філології, усної історії, історії науки і техніки та навчально-методичних лабораторіях психолінгвістики розвитку дитини, духовного розвитку особистості, діагностики здоров'я, біохімії, археологічних досліджень, педагогічних технологій початкової освіти, образотворчого мистецтва та дизайну, інформаційних систем, сучасних технологій фізичного виховання та спортивної підготовки дітей і молоді України.

Щорічно в університеті проходить в середньому 10 конференцій. Так, на 2008 рік заплановано 11 конференцій, «круглих столів» та науково-методичних семінарів. Вже проведено вісім міжнародних та всеукраїнських конференцій, дві всеукраїнські студентські конференції, ряд читань, семінарів, «круглих столів». Міжнародні науково-практичні конференції: «Методологічні засади практичної психології» (28–29 січня 2008 р.), «Проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства в закладах освіти» (10–11 квітня 2008 р.), «Умови економічного зростання в країнах із ринковою економікою» (23–24 квітня 2008 року). Всеукраїнські науково-практичні конференції: «Діалогічні аспекти науково-педагогічної спадщини видатних українських дидактив-філологів: Євгена Пасічника, Бориса Степанишина, Олександра Біляєва, Леоніда Скуратівського» (11–12 квітня 2008 р.), «Дошкільне дитинство: інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи» (30–31 травня 2008 р.), міжнародна школа-семінар «Методика синфітоіндикації екофакторів» (21–22 травня 2008 р.), «круглий стіл» «Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи» (25 березня 2008 р.), міжвузівський науково-методичний семінар «Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах КМСОНП» (24 вересня 2008 р.), міжвузівська науково-практична студентська конференція «Регіональні особливості розвитку оздоровчо-спортивного туризму та краєзнавчої роботи» (12 квітня 2008 р.), всеукраїнська студентська

конференція «Формування професійних цінностей майбутніх педагогів та шляхи їх реалізації у практичній діяльності» (15–16 травня 2008 р.).

До цих наукових зібрань слід додати плідну співпрацю кафедр університету з відділами наукових установ Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України. Викладачі університету спільно з ученими науково-дослідних інститутів, котрі працюють у системі НАН та АПН України, продовжували роботу з виконання Державної національної програми «Освіта», цільової комплексної програми «Вчитель Київщини», галузевих програм, співпрацювали з провідними ВНЗ України та галузевими академіями наук.

Із року в рік зростає кількість публікацій викладачів університету. Серед лідерів – історичний та економічний факультети, кафедри літератури і методики навчання, історії та культури України, фінансів та економічної теорії, дошкільної педагогіки і методики навчання, загальної і соціальної педагогіки та управління освітою тощо.

В університеті оптимізовано структуру навчально-наукових підрозділів, 37 кафедр реорганізовано в 24. Це сприяло створенню більш потужних навчально-наукових підрозділів, які здатні не лише ефективно і результативно вести навчальний процес, а й поєднувати його з плідною науковою діяльністю.

У 2007 році активізувалася робота наукового студентського товариства університету. Рада НСТ плідно співпрацює з дирекцією інститутів, деканатами факультетів, радою молодих учених університету та органами студентського самоврядування, проводить наукові студентські заходи факультетського та загальноуніверситетського рівня, долучається до організації науково-практичних конференцій.

У лютому-березні 2007 року на 18-ти кафедрах університету було проведено перший етап Всеукраїнської студентської олімпіади з 14-ти спеціальностей.

В університеті щорічно видаються фахові науково-теоретичні збірники: «Наукові записки з української історії», «Школа I ступеня: теорія і практика»,

«Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди» за 4-ма серіями – «Педагогіка», «Психологія», «Філологія», «Філософія», «Економічний вісник університету» та «Теоретична і дидактична філологія».

Наукові розробки викладачів університету органічно поєднуються з навчально-виховною роботою.

Студенти долучаються до науково-дослідної роботи, яку здійснюють кафедри разом з академічними інститутами. Більше десяти років ведеться плідна науково-педагогічна співпраця кафедр історичного факультету з інститутами історії, археології, філософії НАН України. Як результат – створено інтегровану академічну кафедру методології і методики історичних дисциплін; проведена перша літня школа молодих учених України і Росії; вийшло 19 випусків збірника наукових праць «Наукові записки з української історії» тощо. В ході співпраці педагогічного факультету та Інституту педагогіки АПН України заснована школа-лабораторія в навчально-виховному комплексі «університет – ЗОШ I–III ступенів № 7» та спільно видано 20 випусків наукового збірника «Школа першого ступеня: проблеми теорії і практики».

Разом з Інститутом ботаніки НАН України кафедри природничо-географічного факультету виконують держбюджетну тематику зі збереження флори Київщини, забезпечують якісну педагогічну практику.

Окрім того, протягом останніх п'яти років на спеціалізованих радах АПН, НАН України щорічно в середньому захищається 15 аспірантів університету. Науковці академічних інститутів читають магістерські курси, здійснюють наукове керівництво дипломними, магістерськими роботами та кандидатськими дисертаціями в університеті.

Отже, за такої співпраці в університеті відбувається постійне оновлення наукових знань, створюється середовище для формування ключової компетенції майбутнього фахівця – вчити особистість вчитися, вчитися по

новому, бути готовим до інноваційних впливів у практичній педагогічній діяльності.

Поняття «сучасний університет» передбачає, передусім, високу університетську культуру, культ знань, потужні науково-педагогічні кадри.

Професорсько-викладацький склад університету відповідає вимогам, які передбачені «Ліцензійними умовами надання освітніх послуг у сфері вищої освіти (наказ МОНУ від 24.12.2003 року № 847)», та «Вимогам до акредитації напрямку (спеціальності) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями».

До роботи в університеті на умовах сумісництва залучаються вчені академічних установ, відомі вчені країни, провідні фахівці практичної освітянської галузі. За їхньою участю реалізуються проекти інтеграції університетської науки з академічною, підготовки молодих учених, здійснюються керівництво дипломними та магістерськими роботами, практична підготовка майбутніх педагогів тощо.

Якісний склад викладачів університету покращується за рахунок підвищення ефективності аспірантури, проходження викладачами стажування в провідних ВНЗ України.

Отже, навчальний процес в університеті забезпечується в цілому науково-педагогічними кадрами вищої кваліфікації; лекційні курси за освітньо-професійними програмами підготовки бакалаврів, спеціалістів (магістрів), читаються відповідно до «Ліцензійних умов надання освітніх послуг».

Діяльність університету проходить за нових умов, коли впроваджується незалежне зовнішнє оцінювання, розробляється і впроваджується нова економічна політика в освіті, модернізується система вищої освіти в контексті Болонського процесу, зокрема розширюється самоврядування вищих навчальних закладів, уніфікується підручникотворення в Україні тощо [14].

Сьогодні докорінно змінюється парадигма освіти: тепер уже не людину вчимо, а людина вчиться. В цих умовах університетська кафедра стає не просто методично-освітнім, а науково-освітнім центром.

Таким чином, логіка університетського життя вимагає зміни нормативної бази вищої школи в частині зменшення аудиторного навантаження викладача, збільшення частини наукової роботи, консультування студентів тощо. Усе це потребує додаткового державного фінансування.

Європейський вибір вимагає інтеграції освіти і науки, перетворення університету в центр наукових досліджень, де студенти не лише навчаються, а й здійснюють під керівництвом професорів реально значиму наукову діяльність. Це, знову ж таки, потребує значних державних коштів на зміцнення матеріально-технічної бази кафедр, лабораторій, наукових центрів тощо [13].

Сьогодні держава не має таких коштів, щоб задовольнити в повному обсязі запити університетської науки. Водночас можна було б розпочати фінансування окремих наукових еліт, шкіл, які має кожен університет у тій чи іншій галузі науки.

Як відзначалося вище, уже декілька років в університеті запроваджується кредитно-трансферна система навчання – один із елементів інтеграції в європейський освітній простір. Водночас питання мобільності студентів, продовження їхнього навчання за кордоном залишаються невирішеними на державному рівні. Сьогодні студентам та аспірантам складно навіть за власний кошт потрапити на наукову конференцію в країни ЄС, не кажучи вже про навчання [14].

Питання визнання дипломів у європейському освітньому просторі вимагає вже сьогодні розпочати спільно з країнами ЄС роботу з переліку напрямів і спеціальностей, а також відповідних їм наборів модулів з повним переліком змістовного наповнення та кредитного розрахунку. Без цього реальна інтеграція в освіті неможлива.

Наразі необхідно розв'язати ще одне протиріччя – між освітою та економікою. З одного боку, університети повинні підкорятися законам ринку, який орієнтується на якісного фахівця, здатного до конкуренції. Якщо немає попиту на освітні послуги або наукові розробки – постає питання щодо існування такого ВНЗ. З іншого боку – традиційно освіта в Україні

сприймалася не як послуга, а як фундаментальна цінність, на основі якої здійснюється виховання світогляду в молодого покоління з необхідним набором знань і навичок.

Наукова діяльність

Навчально-наукового фінансово-економічного інституту

Сучасна система вищої освіти знаходиться в процесі реформування, оновлення змісту. При цій умові актуальності набувають інтеграційні процеси пов'язані із посиленням наукової складової у навчальному процесі та поширенням новітніх знань, які базуються на наукових відкриттях, досягненнях сучасної науки. Новітні знання може дати тільки той викладач, який у собі поєднує здібності і науковця-теоретика, і дослідника-практика, й інтелектуала, якому доступні найновіші знання.

Разом взято чотири елементи оновлення (зміст, структура, технології, матеріальна база), які базуються на досягненнях сучасної науки. Визнання науки як необхідного компонента своєї діяльності, свідоме використання її як дієвого методу побудови нових наукових досягнень, допомагає В інституті відбувається неухильне, якісне зростання наукового і науково-педагогічного потенціалу. На постійній основі працює 3 доктори економічних наук, професори, 20 кандидатів економічних наук, доцентів, середній вік яких складає 40 років. Щороку захищається 5-6 кандидатських дисертацій, 25 викладачів навчаються в аспірантурах провідних вищих навчальних закладів України та наукових установ. Серед професорсько-викладацького складу інституту 1 академік НАН У, 4 академіки галузевих наук України, 4 Заслужені працівники та 6 Відмінників освіти України.

Інститут співпрацює з 6 науковими установами, 4 науковими центрами, НАН У, галузевими академіями, з 10 науковими установами та вищими навчальними закладами зарубіжних країн світу.

В інституті діє наукова школа з проблем фінансового механізму розвитку вищої освіти і науки України, науковий центр «Освітні інноваційні технології», науково-навчальна лабораторія інформаційних систем і технологій.

Інститут активний учасник Міжнародних і Всеукраїнських виставок. Інститут приніс за п'ять років університету п'ять звань лауреата на виставках «Інновації в освітньому процесі», одну золоту і чотири срібні медалі на Міжнародних виставках «Сучасна освіта України».

Щороку студенти інституту приймають участь у Всеукраїнських конкурсах наукових робіт, де займають призові місця.

В Інституті видаються два наукові збірники «Економічний вісник університету» для аспірантів та вчених та «Економічний вісник» для студентів та магістрів.

Розробляється держбюджетна тема «Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти», науковці інституту приймають участь у розробці 15 наукових проектів, в тому числі в 6 Міжнародних.

Всього в інституті працює 8 докторів наук, професорів; 32 кандидати наук, доценти; 2 академіки НАН У; 6 академіків галузевих наук; 5 Заслужених працівників; 8 Відмінників освіти України.

Створено та функціонує 4 науково-навчально-виробничих комплекси.

Щороку проводяться Міжнародні наукові конференції з актуальних проблем економіки України.

За останні три роки на факультеті видруковано 12 навчальних посібників з грифом МОН У, 8 монографій, 3 підручники з грифом МОН У, 329 статей, з них 44 у зарубіжних виданнях. В 2008 році 56 науковців взяли участь у 116 Міжнародних наукових конференціях в тому числі у 60 за кордоном.

1. Фундаментальні наукові розробки та використання їх результатів у навчальному процесі

Навчально-науковий фінансово-економічний інститут разом з науковими установами забезпечують функціонування 4 навчально-науково-виробничих комплексів. Кожна із 4 кафедр є учасником діяльності навчально-науково-виробничих комплексів. За цієї умови реалізуються проблема Наукових розробок та їх реалізації у виробничий і навчальний процес. На кафедрах інституту працюють науковці провідних наукових установ України, а

професорсько-викладацький склад кафедр долучений до роботи наукових установ, при цьому активну участь приймають керівники банків, промислових підприємств, фінансових організацій.

Функціонують навчально-науково-виробничі комплекси:

- Навчально-науковий фінансово-економічний інститут – Науково-дослідний фінансовий інститут – фінансове управління із його структурними підрозділами Київської обласної державної адміністрації;

- Навчально-науковий фінансово-економічний інститут – Науково-дослідний економічний інститут – ЗАТ «Молпродукт»;

- Навчально-науковий фінансово-економічний інститут – ДНУ «Інститут економіки та прогнозування НАН У» – управління економіки Переяслав-Хмельницької міської Ради;

- Навчально-науковий фінансово-економічний інститут – Національний інститут стратегічних досліджень – Переяслав-Хмельницька районна Рада.

У рамках функціонування навчально-науково-виробничих комплексів розробляється 8 тем фундаментального і прикладного характеру, а саме:

- Бюджетне планування та прогнозування на місцевому рівні;
- Бюджетне вирівнювання як умова стабільності розвитку регіону;
- Фінансові ризики у процесі діяльності закритих акціонерних товариств;
- Економіко-математичне моделювання у діяльності ЗАТ;
- Інноваційна економіка: перспективи і проблеми;
- Інноваційні підходи до розвитку регіонів;
- Реформування органів місцевого самоуправління;
- Управління розвитком регіону в умовах світової економічної кризи.

Дана тематика прив'язана до діяльності відділів наукових установ, водночас вона актуальна для розвитку Київського регіону, кожна проблема є складовою навчальних програм підготовки фахівців з обліку та аудиту, економіки підприємств, фінансів. За даною проблематикою розробляється 12 дисертаційних досліджень за 6 спеціальностями та 24 магістерських робіт.

Фінансування наукових розробок здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

В інституті розробляється держбюджетна тема «Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти в Україні». В рамках даної тематики розроблено та захищено дві докторські дисертації (І.С. Каленюк та Т.М. Боголіб), три кандидатські дисертації (Л.М. Яременко, О.О. Бурлаков, І.В. Мороз), зараз розробляється чотири кандидатські дисертації.

На основі дисертаційних досліджень підготовані монографії, а саме:

«Боголіб Т. М. Принципи управління вузом. – К. : Освіта України, 2004»,

«Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку освіти і науки України в трансформаційний період. – К. : Міленіум, 2006»,

«Боголіб Т. М. Ринкова модель вищого навчального закладу. – К.: Корпорація, 2007»,

«Інноваційний вищий навчальний заклад: економічний аспект. – К.: Корпорація, 2008»,

«Каленюк І. С. Освіта в соціально-економічному вимірі. – К.: Освіта, 2004».

За матеріалами наукових праць розроблена програма навчального курсу «Економіка вищої школи» та підготовлено і видано підручник «Економіка вищої школи», навчальний курс, запроваджено на магістерському рівні за рахунок годин вибіркового компоненту галузевих державних стандартів.

Кафедри інституту беруть активну участь у розробці міжнародних наукових проектів з проблем інвестування, інноваційних технологій, земельних реформ, лізингових операцій. Дослідження в даних напрямках використовуються в навчальному процесі.

2. Наукові дослідження з проблем вищої школи – важливий фактор удосконалення навчального процесу

Значна увага в інституті приділяється проблемам наукових досліджень в галузі удосконалення навчального процесу. З 2002 року функціонує науковий центр «Освітні новітні технології» на чолі з академіком-секретарем АПН

України, професором М.Б. Євтухом Центр сприяє розробці новітніх освітніх технологій, нових положень щодо організації та запровадження кредитно-трансфертної системи організації навчального процесу. Діють дві проблемні групи з проблем навчального процесу, а саме «Нові форми і методи організації самостійної роботи зі студентами» та «Інформаційні технології в навчальному процесі».

Складовою навчального процесу є наукова робота студентів. Студенти активні учасники наукових досліджень, науково-практичних конференцій.

В інституті було підготовлено та захищено кандидатську дисертацію на тему «Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу при підготовці студентів економічних факультетів», зараз готуються два дисертаційні дослідження «Індивідуалізація і диференціація навчального процесу при підготовці студентів економічних спеціальностей», «Система контролю за навчальними досягненнями студентів економічних спеціальностей в умовах кредитно-трансферної системи».

За чотири роки проведено чотири Всеукраїнські науково-практичні конференції з проблем Болонського процесу, євроінтеграції, модернізації навчального процесу та реформування системи вищої освіти.

Проведено шість «круглих столів» за участю провідних науковців України та редакції газети «Освіта України».

Для обміну досвідом організовано роботу науково-методологічного семінару «Кредитно-модульна система організації навчального процесу».

Важливим кроком є формування нової філософії вищої освіти, здійснення гармонізації навчального процесу.

Доступність до міжнародних науково-освітніх ресурсів (Інтернет)

Навчально-науковий фінансово-економічний інститут університету має електронний читальний зал, спеціалізований комп'ютерний клас, які підключені до системи Інтернет, до системи Інтернет підключено комп'ютерну техніку кафедр та деканатів, директоратів.

Всі студенти інституту мають доступ до міжнародних науково-освітніх ресурсів.

Найбільшою популярністю у студентів користуються Ленінська бібліотека (м. Москва) та Наукова бібліотека МДУ імені Ломоносова.

Значна частина студентів поглиблено вивчають іноземні мови і мають змогу працювати з бібліотекою Оксфордського, Кембріджського університетів.

ННФЕІ університету співпрацює з економічними факультетами Московського державного технічного університету імені Баумана та Мінського державного університету.

Досить часто для підтримки зв'язків зі студентами використовується система Інтернет.

В інституті запроваджено дистанційну систему навчання. Інтернет відіграє велику роль в навчальному процесі.

Всі навчальні матеріали підготовки фахівців з напрямку «Економіка і підприємництво» розміщені на сайті навчально-наукового фінансово-економічного інституту. Відкритість і доступність кожного студента до інформації, можливість передачі через Інтернет інформації сприяє якості навчального процесу.

3. Нові форми роботи з обдарованою молоддю (участь в олімпіадах, конкурсах науково-дослідних робіт, одержано нагород за 2007 рік)

Програмні документи МОН України орієнтують на приєднання України до Болонського процесу, посилення процесів інформатизації суспільства передбачає перехід до інноваційної вищої освіти, яка інтегрує навчальний процес і науковий пошук. Обов'язковим стає не тільки використання у навчальному процесі нових наукових знань, але й включення творчого пошуку в освітню діяльність. Вирішення цих завдань вимагає створення дієвої системи підтримки обдарованої студентської молоді, більш широкого розвитку форм науково-дослідної діяльності студентства, орієнтованих на перспективні науково-технічні напрями, становлення ефективної молодіжної науки. Творчий викладач має сьогодні можливість зацікавити студентів широким спектром

думок, ідей, міркувань, суджень бачити наукові реалії, спираючись на численні вітчизняні та зарубіжні наукові школи, розширювати арсенал методів і форм наукової співпраці з молоддю.

Такий підхід дає змогу індивідуалізувати творчий розвиток особистості студента, наблизити науково-педагогічні проблеми і завдання до його особистісного світогляду, відчутти атмосферу наукового світогляду, спілкування, визначити принципи діяльності, дати можливість студенту зрозуміти, що наука – не ремесло, а покликання, що їх не «проходять» в інституті, а ними живуть. Лише тоді вони дають результати.

В інституті активно діє студентське наукове товариство, яке об'єднує 150 студентів інституту, які активно займаються науковою роботою. Студентське наукове товариство є координуючим та консультативно-дорадчим органом, покликаним сприяти розвитку науково-дослідної діяльності та творчої ініціативи здібних студентів університету, підвищення пошукового потенціалу студентської молоді, розробці нових наукових ідей, розробок. СНТ інституту є однією з форм студентської самоорганізації і самоуправління в галузі наукової роботи, розвитку творчих здібностей і навичок самостійної наукової діяльності студентів. До роботи в СНТ залучаються студенти, які добре і відмінно навчаються, беруть активну участь у наукових студентських заходах (олімпіадах, «круглих столах», семінарах, конференціях тощо) та виявити схильність до науково-пошукової діяльності. Студентське наукове товариство створено на основі діяльності молодих науковців інституту та викладачів, які займаються науково-дослідною діяльністю.

Студентське наукове товариство інституту має свій друкований орган «Економічний вісник». У ньому в 2007 році було опубліковано 348 статей студентів інституту, які займаються науковою роботою.

Науково-дослідна робота студентів здійснюється за двома напрямками: робота, що становить частину навчального процесу (лабораторні, курсові, бакалаврські, дипломні, магістерські роботи); робота, що виконується в

позааудиторний час (проблемні групи, гуртки, творчі лабораторії, конкурси, олімпіади, конференції, семінари, виставки, лекторії).

У процесі вивчення фахових дисциплін студенти виконують творчі завдання наукового спрямування, які поглинають їхні знання та вдосконалюють навички науково-дослідної роботи. Розширюється наукова проблематика студентських досліджень. Вона має наукову спрямованість і відзначається практичним спрямуванням. Успішна реалізація навичок науково-дослідної роботи стає передумовою виконання кваліфікаційних (бакалаврських, дипломних, магістерських) робіт.

Ефективною формою науково-дослідної діяльності студентів є їхня робота в проблемних групах, наукових гуртках та творчих лабораторіях, якою охоплено 320 студентів. Така форма науково-дослідної роботи дає можливість студентам, починаючи з першого курсу, долучатися до наукової діяльності кафедр інституту.

Студенти інституту беруть активну участь у Всеукраїнських наукових заходах, які проводить МОН України.

Студенти прийняли участь у 2007 році в 36 наукових конференціях, підготували 20 наукових робіт, які представили на II етап Всеукраїнського конкурсу наукових робіт, 5 студентів зайняли призові місця.

4. Видання підручників нового покоління за 2007–2008 рр.

В Інституті приділяється значна увага розробці підручників, начальних та навчально-методичних посібників, робочих зошитів, зошитів для практичних та лабораторних робіт, які відповідають вимогам галузевих державних стандартів 2006 року та вимогам кредитно-трансфертної системи організації навчального процесу. Підручники та значна частина навчальних та навчально-методичних посібників мають гриф Міністерства освіти та науки України.

Список використаної літератури

1. *Боголіб Т. М.* Ринкова модель вищого навчального закладу / Боголіб Т. М. – К. : Міленіум, 2007. – 240 с.
2. *Борисова Ю. В.* Аналіз конкурентоспособности образовательного учреждения / Борисова Ю. В., Тихомирова Н. В. // Открытое образование. – 2002. – № 2.

3. *Вифлиемський А.* Роль освітнього комплексу в постіндустріальному суспільстві / Вифлиемський А. // *Вопросы экономики.* – 2002. – № 9. – С. 43–46.
4. *Владимиров В.* Державний університет в ринковій економіці / Владимирів В. // *Высшее образование в России.* – № 4. – С. 6–13.
5. *Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах України».* – К., 2007.
6. *Закон України «Про вищу освіту».* – К., 2006.
7. *Закон України «Про Державний бюджет України на 2007 рік».* – К., 2007.
8. *Закон України «Про Державний бюджет України на 2008 рік».* – К., 2008.
9. *Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність».* – К., 2000.
10. *Згуровський М. З.* Высшая школа Украины сегодня и завтра / Згуровський М. З. // *Магістр.* – 1995. – № 4. – С. 1–8.
11. *Иноземцев В. Л.* Пределы «догоняющего развития» / Иноземцев В. Л. – М., 2000. – С. 74–75.
12. *Кларк Б.* Создание предпринимательских университетов – организационные пути трансформации / Кларк Б. – Калифорния, 1998.
13. *Кремень В. Г.* Доповідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки / Кремень В. Г. // *Освіта України.* – № 47. – 2003. – С. 1–10.
14. *Модель інноваційного вищого навчального закладу: економічний аспект : колективна монографія / Коцур В. П., Боголіб Т. М., Левчишена О. М. та ін.* – К. : Корпорація, 2008. – 392 с.
15. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб.* – К. : Держкомстат України, 2007. – 360 с.